

Lena Schröder Kjell Sehlstedt:

Vad händer med jobben?

"Vad händer med jobben? — om data-teknik och sysselsättning (Rabén & Sjögren, Kristianstad, 1984). Den huvudfråga som diskuteras i boken är vilken effekt den nya datatekniken har på sysselsättningen. Den offentliga debatten kring denna fråga har varit livlig, men kvaliteten på inläggen har varit varierande. Författarna visar i ett intressant avsnitt hur från början vantolkade uppgifter kan citeras från utredning till utredning för att så småningom få karaktär av etablerad sanning. Det är tacknämligt att de har tagit på sig uppgiften att på ett pedagogiskt sätt försöka reda ut begreppen samt att kritiskt granska de olika utredningar som gjorts.

I det första kapitlet visas att argumenten för teknologisk arbetslöshet i England i början av 1800-talet och i

Sverige på 1930-talet var precis desamma som förs fram i dag. Författarna visar också hur ekonomer sett på sambandet mellan teknologisk utveckling och arbetslöshet.

Mot denna bakgrund går de sedan igenom datoriseringsdebatten. De delar upp deltagarna i denna i fyra läger:

- 1) De djupt pessimistiska, dvs de som är övertygade om att framtida teknologisk massarbetslöshet väntar.
- 2) De mycket optimistiska, dvs de som fäster stor vikt vid långa vågor i ekonomin. Ett teknologiskt uppsving leder enligt dessa till en lång uppgångsfas med snabb tillväxt och låg arbetslöshet.
- 3) De konservativa utopisterna, dvs de som tror att marknadsmekanismerna klarar av att anpassa ekonomin

till förändringar, typ teknisk utveckling, utan att de behöver ge upphov till arbetslöshet. I denna grupp finns enligt författarna arbetsgivare och neoklassiker!

- 4) Utvecklingsstyrarna, dvs de som tror att teknisk utveckling kan vara förenlig med full sysselsättning men som inte tror att utvecklingen tar denna riktning av sig själv.

I kapitel 3 går författarna igenom ett stort antal branschutredningar och granskar de metoder som använts i dessa. De är (med rätta) mycket kritiska mot de flesta av de studier som man har analyserat. De flesta studierna har försummat ett eller flera nödvändiga inslag i analysen och därför kommit fram till mer eller mindre orealistiska resultat för utvecklingen inom olika sektorer. I vilket fall som helst går det inte på basis av denna typ av studier att avgöra om den tekniska utvecklingen ger upphov till arbetslöshet i samhället som helhet.

I ett kort kapitel diskuteras sedan erfarenheterna från Japan, varefter författarna för en egen diskussion om effekter på sysselsättningen av ny teknik. De menar att fyra villkor måste vara uppfyllda för att ny teknik skall kunna leda till ökad sysselsättning. Dessa är följande:

- Det måste finnas behov av ökad produktion.
- Det ekonomiska systemet måste fungera på ett sådant sätt att de otillfredsställda behoven kan omvandlas till efterfrågan och att produktivitetsokningens indirekta effekter leder till ökad produktion och sysselsättning.
- Den tekniska utvecklingen får inte gå snabbare än vad möjligheterna att ställa om produktionen efter de nya förutsättningarna medger.
- Den tekniska utvecklingen får inte gå snabbare i utlandet.

Vilka slutsatser drar då de olika grupperna enligt författarna? De uppgivna, som antingen måste tro att behoven är tillfredsställda eller att den ekonomiska politiken inte längre kan skapa full sysselsättning, argumenterar för arbetsdel-

ning. Sysselsättningskonsekvenserna av en sådan politik är oklara.

De konservativa utopisterna och långa vågor-anhängarna tror att marknadskrafterna ser till att den fulla sysselsättningen upprätthålls.

Utvecklingsstyrarna, slutligen, menar att de tre sistnämnda villkoren inte uppfylls automatiskt. När det gäller ekonomins funktionssätt argumenterar dessa för att traditionell makropolitik måste bedrivas för att man skall kunna se till att produktivitetstvinsterna ger ökad efterfrågan som garanterar full sysselsättning. När det gäller omställningsproblemen pekar de på behovet av omflyttning mellan yrken, företag, regioner och branscher och att det krävs en politisk beredskap för att underlätta denna omvandling, dvs arbetsmarknadspolitik. Det kan också vara viktigt att identifiera riskgrupper och sätta in speciella utbildningsinsatser. Slutligen säger de att om den tekniska utvecklingen går snabbare utomlands kommer sysselsättningsproblem att uppstå. Det är riktigt att om löner, priser och växelkurs inte anpassar sig tillräckligt snabbt till vår relativt omvärlden långsamma tekniska utveckling, så får vi arbetslöshet. En snabb teknisk utveckling ställer mindre krav på ekonomins anpassningsförmåga och gör det därför lättare att upprätthålla full sysselsättning (förutom att den gör det möjligt för oss att få högre reallöner). Man kan sammanfattningsvis säga att utvecklingsstyrarna (= författarna) förespråkar en ganska traditionell ekonomisk politik och de argumenterar väl för denna.

Framställningen i boken är mestadels klar och den förtjänar att läsas av en bred läsekrets, men det kan ändå vara på sin plats med några randanmärkningar.

Det är inte riktigt klart vari skillnaden mellan de konservativa utopisterna och utvecklingsstyrarna består, eftersom beskrivningarna är allmänt hållna. Det är t ex inte alldeles klart när man talar om kort respektive lång sikt. De konservativa utopisterna sägs hävda att ekonomin är så anpassningsbar att tek-

nisk utveckling på lång sikt inte skapar arbetslöshet. Detta tror även jag och jag skulle tro att de som jag skulle beteckna som utvecklingsstyrare också skulle hålla med om detta.

På kort sikt kan däremot tekniska förändringar leda till arbetslöshet på grund av strukturomvandlingsproblem etc, och jag tror inte att många neoklassiker skulle förneka detta. För att komma tillrätta med sådana problem skulle dessa därför rekommendera t ex arbetsmarknads- och stabiliseringspolitik av det slag som utvecklingsstyrarna sägs stå för.

Författarna kritiserar vidare neoklassikerna för att deras syn på sysselsättningskonsekvenserna baseras på en teoretisk modell och inte på rapporter eller undersökningar. Här måste det dock påpekas att författarna själva visar att de empiriska modeller och undersökningar som gjorts har varit undermåliga. Det är därför långt ifrån självklart att det är bättre att basera sig på dessa än på teoretiska resonemang. Författarna genomför själva ett utmärkt teoretiskt resonemang, där man

visar att den direkta negativa effekten av högre produktivitet på sysselsättningen (mindre mängd arbete behövs för att producera viss mängd output) motverkas av indirekta effekter som ger ökad efterfrågan och stimulerar sysselsättningen. Dessutom visar deras historiska avsnitt att pessimistiska prognoser från tidigare perioder med hög arbetslöshet har slagit helt fel.

Slutsatsen bör vara att när det finns goda teoretiska argument som stöds av den historiska erfarenheten bör man inte överge dessa för att det presenteras visserligen empiriska, men dåliga, undersökningar som pekar i en annan riktning. Det finns för övrigt mig veterligt inte några empiriska undersökningar som visar att länder med snabb teknisk utveckling eller som befinner sig på en hög teknologisk nivå skulle ha högre arbetslöshet än länder med långsam teknisk utveckling eller efterbliven teknologi.

Docent *Arne Bigsten*
Nationalekonomiska institutionen
Göteborgs universitet